

Utbildningsutskottets seminarium om utbildning för
hållbar utveckling inklusive entreprenöriellt lärande

ISSN 1653-0942
978-91-86673-45-1
Riksdagstryckeriet, Stockholm, 2013

Förord

Riksdagens utbildningsutskott anordnade den 6 maj 2014 ett kunskapsseminarium i riksdagen om utbildning för hållbar utveckling inklusive entreprenöriellt lärande. Till seminariet hade olika experter och organisationer bjudits in för att ge sin bild av hur man arbetar med dessa frågor. I denna skrift återges programmet och en utskrift av de stenografiska uppteckningarna av föredragningarna och diskussionen vid seminariet.

Det hör till utskottets uppgifter att följa och utvärdera fattade beslut. Kunskapsseminariet var ett led i detta. Utbildningens roll för en hållbar utveckling är fastslagen i författningar på utbildningsområdet och utskottet har tidigare låtit utarbeta en förstudie om utvecklingen på området (se rapport från riksdagen 2012/13:RFR9). Det är vår förhoppning att denna skrift ska bidra till att en vidare krets ska kunna ta del av hur olika delar i utbildningsväsendet kan främja och implementera olika styrdokuments mål om entreprenöriellt lärande samt utbildning för en hållbar utveckling.

Stockholm i maj 2014

Betty Malmberg (M)

Ordförande i utbildningsutskottets
styrgrupp för uppföljning och
utvärdering

Caroline Helmersson Olsson (S)

Ledamot i utbildningsutskottets
styrgrupp för uppföljning och
utvärdering

Cecilia Nordling

Kanslichef på utbildningsutskottet

Innehållsförteckning

Förord.....	3
Innehållsförteckning.....	4
Program för seminariet.....	5
Stenografisk utskrift från seminariet	6
Presentationer som visades under seminariet	31
Svenska Unescorådet.....	31
Världsnaturfonden	34
Den Globala Skolan.....	42
Externa deltagare.....	47

Program för seminariet

Datum: tisdagen den 6 maj 2014

Tidpunkt: kl. 12.00–14.00

Plats: Förstakammarsalen, Riksdagshuset

Kl. 12.00–12.05	Inledning av utskottets ordförande Tomas Tobé (M).
Kl. 12.05–12.20	Ramarna för det nationella arbetet med utbildning för hållbar utveckling samt Sveriges roll internationellt, Per Magnusson, Svenska Unescorådet.
Kl. 12.20–12.25	Vad gör Skolverket?, Ragnar Åsbrink, undervisningsråd, Skolverket.
Kl. 12.25–12.40	Perspektiv på utbildning för hållbar utveckling och entreprenörskap, John Holmberg, vicerektor och Unescoprofessor, Chalmers tekniska högskola.
Kl. 12.40–13.05	Paus med kaffe och lunchsmörgås.
Kl. 13.05–13.20	Perspektiv på utbildning för hållbar utveckling och entreprenörskap, Gunilla Elsässer, WWF.
Kl. 13.20–13.35	Perspektiv på utbildning för hållbar utveckling och entreprenörskap, Anna Mogren, Den Globala Skolan.
Kl. 13.35–13.55	Frågor från ledamöterna.
Kl. 13.55–14.00	Avslutning av utskottets ledamot Louise Malmström (S).

Stenografisk utskrift från seminariet

Ordföranden: Jag vill välkomna alla till detta seminarium som handlar om hållbar utveckling och entreprenöriellt lärande. Det är utbildningsutskottet som arrangerar seminariet. Mitt namn är Tomas Tobé. Jag är moderat och ordförande i utskottet. Till vänster om mig, till höger från ert perspektiv, har jag Louise Malmström som är ledamot i utskottet för Socialdemokraterna. Till höger om mig har jag kanslichef Cecilia Nordling.

Vi kommer under dagen att få lyssna på ett flertal intressanta föredragningar, framför allt när det gäller svenskt utbildningssystem. Detta med hållbar utveckling kan säkert betyda många olika saker för var och en av oss. För en del kanske det handlar om hur vi väljer att hushålla med naturens resurser. För andra kan det handla om hur ekonomisk tillväxt ska bli mer inkluderande och jämlik. Oavsett vilken ingång vi har kan vi nog alla förenas i synen att vi vill lämna efter oss en lite bättre värld till nästa generation.

Svenskt utbildningssystem fyller en viktig funktion i att kanske främst uppmuntra och främja barns och ungas förståelse för hållbar utveckling. Det förutsätter att lärare har bra förutsättningar för att kunna utveckla sin undervisning och mycket tydligare än i dag kunna integrera hela hållbarhetsperspektivet. Sverige är i någon mening ett föregångsland, men att vara ett föregångsland är ingenting som är för evigt, utan det innebär att man fortsätter att utmana och utveckla sig. Det är så vi ser på det här seminariet i dag. Utbildningsutskottet vill få ökad kunskap utifrån föredragningarna. Vi har flera intressanta gäster som vi valt att bjuda in till dagens seminarium. Syftet med det är att vi ska få en så bred och samtidigt djup bild som möjligt av hur vi går vidare med vårt arbete.

Entreprenöriellt lärande menar vi är en central del i att se till att, framför allt när det gäller barn och ungdomar, hela utbildningssystemet blir bättre på att säkerställa att man är kreativ, att man klarar av att se de olika samband som föreligger. Det är ett sätt att försöka hitta nya lösningar på ibland gamla utmaningar men också ta sig an nya utmaningar. Man skulle kunna beskriva det som att det handlar om ett arbete för att säkerställa morgondagens företag eller morgondagens jobbtillfällen. Också det är en del av den hållbara utvecklingen.

Utbildningsutskottet har en egen styrgrupp som arbetar med uppföljning och utvärdering. Det är inte alla utskott i riksdagen som, får jag väl ändå säga, har ett så pass ambitiöst arbete med att följa upp hur olika reformer och lagstiftning fungerar i praktiken. Jag tror att det är viktigt. Även om vi har olika politiska åsikter är det viktigt att vi alla får in så mycket av utvärdering som möjligt för att vi ska kunna fatta kloka beslut framöver.

Vår förhoppning är att seminariet i dag ska leda till att vi får mer kunskap som kan ge en bra grund dels för det utskott som nu finns, dels för det utskott

som kommer att etableras efter höstens val. Vi menar att det är ett arbete som ska fortsätta till och med oavsett valresultat. Så kan det vara ibland.

Med dessa ord vill jag välkomna vår förste talare i dag, Per Magnusson från Svenska Unescorådet. Han kommer att tala om ramarna för det nationella arbetet med utbildning för hållbar utveckling och Sveriges roll i ett internationellt perspektiv.

Varmt välkomna till dagens seminarium!

Per Magnusson, Svenska Unescorådet: Ordförande! Tack så mycket för inbjudan till detta spännande seminarium! Jag har fått uppgiften att sätta något slags ram för hur det ser ut, vad Sverige egentligen ska förhålla sig till, så kan man grovt säga, när det gäller utbildning för hållbar utveckling. Jag kommer från Svenska Unescorådet. Det är den svenska nationalkommissionen för Unesco. Sverige är medlem i Unesco, och varje land som är medlem ska ha en nationalkommission, som alltså är länken mellan Unesco och regeringen i respektive land. Vårt uppdrag är att vara rådgivande till regeringen och att sprida information om Unescos verksamhet i Sverige.

Som utgångspunkt för arbetet har vi en svensk Unescostrategi som regeringen fattar beslut om. Vi har nyligen fått en ny strategi för Sverige, för den svenska Unescopolitiken. Den antogs av regeringen nu på vårkanten och gäller de kommande fyra åren. En av de fem huvudsakliga prioriteringarna är utbildning för hållbar utveckling. Unesco är ju den FN-organisation som är satt att ansvara för årtiondet för utbildning för hållbar utveckling. Här ska Sverige fortsätta att spela en avgörande roll, har regeringen beslutat.

Med det som bakgrund ska jag lite grann ta oss tillbaka till det som vi egentligen började med när det gäller årtiondet för utbildning för hållbar utveckling. Vi har en mängd konferenser och deklarationer från de senaste årtiondena.

Om vi börjar med konferensen i Rio de Janeiro om miljö och utveckling som hölls 1992 var det första gången man verkligen började tala om att all utveckling ska vara hållbar. Man började definiera ned sig och började omfamna fler områden än att hållbar utveckling bara skulle röra sig om miljöfrågor. Man antog en mycket ambitiös rekommendation för utvecklingen och vad man förväntade sig av länderna. Det var den så kallade Agenda 21, där många områden, bland annat utbildning, fanns med. Man försökte samla ihop vad länderna behöver göra för att nå framgång på det här området. Agenda 21 omsattes på ett väldigt tydligt sätt. Den nådde långt ned; många kommuner var engagerade i det. Det har varit ett mycket engagerande och entusiastiskt arbete framför allt i Sverige.

Jag tänkte också nämna millenniedeklarationen, alltså de åtta millenniemål som FN satte upp. Även det är en viktig utgångspunkt när vi talar om hållbar utveckling. Där ser man på den globala utvecklingen i något slags helhetsperspektiv med alla de olika delarna. I dag kanske man tycker att de åtta målen inte omfamnar allt, men det var ändå ett första försök att börja tala om att olika delar bidrar till en totalt hållbar utveckling. Det gäller utrotning av fat-

tigdom, utbildningssatsningar, jämlikhet, barn- och mödrahälsovård och så vidare. Alla dessa delar tillsammans leder framåt.

År 2002 hade vi toppmötet i Johannesburg om hållbar utveckling. Det var viktigt, för där tog man ett tydligt ställningstagande för integrering, att hållbar utveckling inte bara handlar om miljöfrågan utan har ett mycket bredare perspektiv. Det var första gången det tydligt sattes på pränt att hållbar utveckling handlar om såväl sociala och ekonomiska som miljömässiga aspekter. Man antog en deklaration och en genomförandeplan för hur man skulle driva arbetet vidare. Utbildning var väldigt viktigt. Det lyftes fram som en viktig förändringsfaktor. Man uppmanade också länderna att anta nationella strategier för hur de skulle uppnå hållbar utveckling. Där var Sverige tidigt ute. Vi antog en nationell strategi för hållbar utveckling redan före konferensen i Johannesburg, vilken sedan reviderades. Den uppdaterades några år senare.

När man går tillbaka och tittar på dokumenten är det slående att så mycket har hänt under de här åren. När man tidigare talade om hållbar utveckling försökte man samla ihop allting som på något sätt kunde anses bidra till det. I dag har man nått längre när man till exempel talar om utbildning. Då talade man i stort sett om att man erbjöd utbildning. I dag talar vi mycket mer om innehållet i utbildningen också, att det krävs ett annat innehåll för att komma framåt när det gäller hållbar utveckling.

En annan konsekvens av Johannesburgsmötet var att man där diskuterade och föreslog att man skulle införa ett årtionde för utbildning för hållbar utveckling, och FN beslutade att vi 2005–2014 skulle ha ett årtionde för utbildning för hållbar utveckling. Målet var att integrera hållbar utveckling i utbildningspolitiken, på alla nivåer i utbildningssystemen. Anledningen var just att man såg utbildningen som förändringskraften när det gällde de här frågorna. Unesco fick uppdraget att ta hand om årtiondet, att vara ansvarigt FN-organ för det, och har drivit arbetet i början lite trevande men med allt större frenesi därefter.

År 2009, halvvägs in i årtiondet, hölls en konferens i Bonn där man samlade ungefär 1 000 deltagare från 150 länder. 50 ministrar deltog, bland annat Lars Leijonborg, som då var högskole- och forskningsminister. Han höll ett av inledningstalen och pekade på just behoven av utbildning för hållbar utveckling och vad som krävs framöver. Man antog Bonndeklarationen som tydliggör vad som krävs för att uppnå de mål man satt upp för årtiondet.

Sverige var mycket drivande i alla konferenser och evenemang som jag hittills talat om. En av de saker Sverige sedan drev hårt var att ta fram en regional strategi för utbildning för hållbar utveckling inom ramen för FN:s ekonomiska konvention för Europa, Unec. Vid ett gemensamt möte för miljö- och utbildningsministrar år 2005 fattade man beslut om att ta fram strategin. Den har sedan dess följts upp av Unec med ett möte varje år då man tittar på hur implementeringen av utbildning för hållbar utveckling går till i de aktuella länderna. Unec omfattar västra Europa, Nordamerika och sträcker sig också till Östeuropa och ned mot Kaukasus. Det är i dag stor spridning på mötena. Många länder har kommit ganska långt när det gäller att implementera utbild-

ning för hållbar utveckling medan många andra tar sina första trevande steg. Arbetet med strategin är tänkt att avslutas 2014, men man ser framför sig behoven av att fortsätta arbetet.

Jag ska också nämna Riokonferensen 2012, Rio + 20, alltså 20 år efter den första Riokonferensen. Man skulle där säkra och förnya det politiska engagemanget för hållbar utveckling generellt. Utbildning för hållbar utveckling var en del av det, vilket också tydligt uttrycks i slutdokumentet från Rio + 20. Det finns alltså en uppmaning till världens länder att fortsätta att driva de här frågorna.

Vi går mot slutet av årtiondet för utbildning för hållbar utveckling. Tanken är att det ska avslutas med en konferens i Nagoya i Japan hösten 2014. Tanken var att det skulle vara just en avslutningskonferens där man summerade vad som hade uppnåtts under åren, men för några år sedan lade Sverige tillsammans med Tyskland och Japan fram ett förslag till Unescos generalkonferens om att på ett eller annat sätt fortsätta arbetet. Det vore dumt att lägga ned så mycket kraft, energi, tid och resurser utan att på ett eller annat sätt föra arbetet vidare. Man föreslog att det på något sätt skulle finnas en strukturerad fortsättning på årtiondet för utbildning för hållbar utveckling.

Förslaget antogs av Unescos generalkonferens, och under den senaste generalkonferensen har man tagit fram förslag till ett nytt program, ett öppet program med namnet Global Action Programme on Education for Sustainable Development. Programmet är inte tidsatt, utan det handlar om att öka insatserna för att verkligen implementera – call for action. Det är mer aktivitetsinriktat än årtiondet för utbildning för hållbar utveckling, som snarare mer har handlat om generella policyfrågor. Här vill man på ett mycket tydligare sätt se att det faktiskt börjar hända saker. Planen är att det ska fastställas av FN:s generalförsamling i höst. Unesco har beslutat om det, och sedan kommer FN att anta programmet så att det gäller för medlemsstaterna.

Det innebär att konferensen i Nagoya i höst blir en avslutning och en avrundning men lika mycket en nystart för det nya programmet. Det är en mycket viktig aspekt. Det handlar om att samla ihop de lärdomar vi har dragit och ta dem vidare in i det nya programmet Global Action Programme. Vår förhoppning är att det kommer att bli någonting annat än årtiondet, där vi mer går till handling och verkligen implementerar.

En av de saker som Sverige lyft fram är att uppföljningen snarare visar på aktiviteter och regelförändringar men kanske inte den riktiga "impacten", alltså vilka effekter vi sett av det här årtiondet.

Som jag sade, jag vill understryka det, har Sverige varit starkt drivande dels i förslaget till det nya programmet, dels i att få igenom beslutet. Sverige har varit starkt drivande i allt arbete som gällt hållbar utveckling under de här åren, särskilt när det gällt utbildning för hållbar utveckling.

Jag tänkte avsluta med att kort säga något om vad som hänt i Sverige, på den nationella arenan. Utifrån uppmaningarna på internationell nivå, som riktas mot medlemsländerna, vad har man gjort i Sverige? Ganska mycket, skulle jag vilja säga. Sverige har internationellt ansetts vara mycket fram-

gångsrikt vad beträffar insatserna för utbildning för hållbar utveckling. Framför allt har vi varit mycket framgångsrika när det gäller förändringar i styrdokument och styrsystem. På det området har det gjorts ganska mycket, och många länder tittar nu avundsjukt på Sverige.

Regeringsformen tycker jag är en bra utgångspunkt. Där står klart och tydligt att det allmänna, det vill säga stat, kommuner och landsting, ska främja en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer. Ja, där har vi själva grunden för att allt arbete som det allmänna ska göra ska genomsyras av det.

Sedan har vi de speciella styrdokumenterna på utbildningsområdet. Högskolelagen ändrades 2006, om jag minns rätt. I inledningen av högskolelagen, 1 kap. 5 §, står tydligt att högskolorna ska jobba med hållbar utveckling. Den formuleringen går inte att missa. Däremot är det svårare att följa upp det arbetet. Det har egentligen inte gjorts någon utvärdering av hur högskolorna jobbar med den här frågan. När man tittar på högskolornas årsredovisningar, där de ska redovisa sitt uppdrag – under de senaste åren har det varit tydligt att de ska redovisa det utifrån uppdraget i 1 kap. högskolelagen – är det tydligt att det snarare handlar om miljöinsatser eller miljöledningssystem än om vad som egentligen händer i utbildningssystemet eller i utbildningarna, alltså kurserna och programmen.

Vad gäller examensordningen finns för alla lärarutbildningar och ingenjörsutbildningar ett tydligt kunskapsmål. Studenterna ska ha uppnått kunskaper inom hållbar utveckling. Vi vet egentligen ingenting om vad som händer och om det verkligen genomförs. Det är i alla fall mycket tydligt skrivet.

När det gäller skollagen fanns i inledningsparagrafen tidigare en skrivning om miljökunskaper på något sätt. Det ändrades när den nya skollagen kom. Det var flera remissinstanser som frågade varför man tar bort detta med miljöfrågorna. Regeringen menade att det var bättre att använda andra delar av styrdokumentet, och framför allt läroplanen, för att nå dessa frågor och att de inte passade in i portalparagrafen. Det har blivit ännu tydligare med läroplanerna. Där framgår verkligen att man ska jobba med hållbar utveckling och att eleverna ska uppnå kunskapsmålen.

I förskolans läroplaner är det mer av miljöinriktning, men för grundskola, gymnasium och vuxenutbildning är det hållbar utveckling generellt som poängteras, alltså helhetssynen. Problemet även där är uppföljningen. Vi vet väldigt lite om vad som egentligen har hänt ute i skolorna och gymnasieskolorna. Skolverket gjorde en uppföljning 2002, alltså för tolv år sedan. Det är fortfarande ett intressant område att titta närmare på.

Ordföranden: Vi tackar Per Magnusson från Svenska Unescorådet för en bra inledning. Vi går vidare med nästa talare som är Ragnar Åsbrink, undervisningsråd vid Skolverket. Han talar under rubriken Vad gör Skolverket? Det gäller inte den breda frågan, för det vet vi i utbildningsutskottet, utan det är i förhållande till dagens ämne.

Ragnar Åsbrink, Skolverket: Jag har med mig min kollega Per-Olov Ottosson som är ansvarig för Skolverkets arbete med hållbar utveckling. Jag är ansvarig för regeringsuppdraget Entreprenörskap i skolan.

Jag vill börja med ett par citat. Det första är från Lisa Karlén, förskolechef i Nyköping. Så här skriver hon:

Små barn är naturligt företagsamma och nästan outtröttliga i sin uppfinningsriktighet. De möter utmaningar hela dagarna, tänker ut lösningar och omsätter tanke till handling utan att i förväg veta hur det ska gå. Att tillsammans med engagerade pedagoger och förskolechefer ha fått möjlighet att studera entreprenöriellt lärande vid Mälardalens högskola har varit fantastiskt. Kursen har gett oss de rätta verktygen för att möta barnen i deras iver att förstå och upptäcka livet utifrån sina erfarenheter.

Ett annat nedslag i verksamheten var när 100 rektorer var samlade i Huddinge och en 18-årig elev från gymnasieskolan, Sjödalsgymnasiet, skulle berätta om sitt år i Ung Företagsamhet, sista året på gymnasieskolan. Han hade tillsammans med kamrater startat, drivit och avvecklat sitt företag, och han avslutade sin redogörelse för rektorerna med att säga: "Under det här året, jag har aldrig jobbat så mycket, jag har aldrig haft så kul, och jag har aldrig lärt mig så mycket."

Det är ganska oemotståndligt om man är engagerad i barns och ungdomars utveckling.

Entreprenöriellt lärande brukar vi kortfattat beskriva som att stödja barnen och ungdomarna i deras utveckling av kreativitet, initiativförmåga, samarbetsförmåga och ansvarstagande. Det bygger mycket på delaktighet, och det gäller att locka fram drivkraften hos barnen och ungdomarna. Det har goda pedagoger alltid strävat efter, men det har varit väldigt slumpartat och ett lotteri. I det femåriga regeringsuppdraget försöker vi alltså driva det till att det ska bli medvetet och strukturerat.

Det är alldeles uppenbart vilken stark koppling det har till hållbar utveckling, att skapa förutsättningar för det genom att rusta våra barn och ungdomar. Det är också starkt kopplat till värdegrundsarbetet i förskolor och skolor. Den stora utmaningen är därför att få ihop helheten. Det finns inte på något vis en konflikt med kunskapsuppdraget, utan kunskapsuppdraget och värdegrundsuppdraget stöder varandra.

I våra styrdokument som Per Magnusson talade om finns hållbar utveckling angivet. Det går som en röd tråd genom styrdokumentet, från läroplaner till kursplaner, examensmål, ämnesplaner. Entreprenörskap finns inte beskrivet riktigt på samma sätt, utan det står: Förmågor som främjar entreprenörskap. Men vi hittar hela tiden den röda tråden också i styrdokumentet.

När det gäller hållbar utveckling har Skolverket inte ett regeringsuppdrag, utan Skolverket har under många år drivit utmärkelsen Skola för hållbar utveckling.

När det gäller entreprenöriellt lärande har jag gjort en kort sammanfattning över vad vi har gjort i projektet under de här fem åren:

- Vi har drivit högskolekurser.
- Vi har gett verksamhetsbidrag till organisationer.
- Vi har gett utvecklingsmedel till skolhuvudmän.
- Vi gjorde en kartläggning 2009 och ska göra det nu i slutet av regeringsuppdraget också.
- Vi ingår i ett OECD-nätverk, Innovative Learning Environments.
- Vi har gjort en översikt över vilken forskning som finns på området.
- Vi ingår i nätverk.

Vi arbetar nu med ett stödmaterial för att ta vara på alla erfarenheter som har gjorts under de här åren. Och vi ska göra en riktigt bra slutredovisning av arbetet.

Utmaningen för oss är att det här ska genomsyra allt vi gör. Såväl entreprenöriellt lärande, värdegrundsarbete som hållbar utveckling kan bedrivas i projektform och ämnesövergripande. Men avsikten är att göra det även i ämnesundervisningen. Vi håller på och formulerar en tanke om att arbete med ämnesområdena ska genomsyras av det. Vi gör det naturligtvis *om*, vi gör det *för* en utveckling men vi gör det *genom* metoder – entreprenöriella metoder. Och i allt vi läser om hållbar utveckling hittar vi de entreprenöriella metoderna igen.

Utmaningen är förstås att Skolverket inte ska drabba skolhuvudmännen med stuprör utan att vi ska ge stöd för att ge möjlighet till helhet i undervisningen. Ansvaret för det här ligger hos skolhuvudmännen. Men Skolverket har på det här viset försökt stödja utvecklingen i arbetet.

Ordföranden: Vi tackar Ragnar Åsbrink från Skolverket för detta.

Samtliga har kanske inte fått dokumentet, men jag har identifierat åtminstone några ledamöter som har papper. Om det finns några övriga ex får ni helt enkelt fråga efter dem.

Nästa talare är John Holmberg som är vicerektor och Unescoprofessor vid Chalmers tekniska högskola. Han kommer att tala om perspektiv på utbildning för hållbar utveckling och entreprenörskap.

John Holmberg, Chalmers tekniska högskola: Det är jättekul att vara här! Det här är en fråga som verkligen ligger mitt i prick för mitt intresseområde.

Jag har en bakgrund som professor inom fysisk resursteori och var med tidigt, i slutet av -89 och början av 90-talet, och byggde upp en organisation som försökte definiera vad hållbar utveckling är. Hur kan man tänka kring det? Och hur kan man jobba med det strategiskt? Jag utvecklade principer för hållbarhet, en backcastingmetod, tillsammans med en cancerläkare från Stockholm, Karl-Henrik Robèrt. Vi byggde upp Det Naturliga Steget som fick spridning runt om och internationellt. Där har jag jobbat vidare.

Jag har också en roll som Unescoprofessor och sitter med som expert i Unescos arbete med FN-Dekaden i Paris för att se hur man kan integrera hållbarhet i pedagogiken och i utbildningen. Vi var aktiva väldigt tidigt, med

den internationella konferensen 2004 i Göteborg där Carl var med som vice statssekreterare. Vi har alltså hållit på med pedagogiken inom det här området ganska länge.

Jag har också haft en roll när det gäller entreprenörskap och miljöteknik. Jag har suttit med i några expertorgan i EU, i IQ Innovation men också i miljöteknikrådet som hette Swentech, för att titta på hur vi i Sverige jobbar med innovationer inom miljöområdet och inom hållbar utveckling. En slutrekommendation där liknar till stor del den slutrekommendation som finns i den förstudie som ni har tagit fram i utbildningsutskottet. Jag återkommer till det.

I åtta år nu har jag som vicerector på Chalmers jobbat med att förändra Chalmers. Vi har byggt upp en ny matrisorganisation. Normalt har vi institutioner som löper som stuprör, ni vet. Men vi har byggt åtta styrkeområden som löper tvärs hela Chalmers med en styrkeområdesledare för varje styrkeområde. Styrkeområdesledaren har till uppgift att vara en tjänande person och att visa upp det som är starkt inom det området och koppla samman över gränserna inom och utom Chalmers, till exempel inom hållbara transportlösningar, inom stadsbyggnad och inom life science.

Det har gjort Chalmers mycket mer extrovert. Och när ett universitet blir mer extrovert blir det med en gång mer relevant för hållbar utveckling. Alla frågor som man brottas med i samhället har nämligen med hållbar utveckling att göra. Så fort ett lärosäte – grundskola, förskola eller universitet – närmar sig samhället närmar det sig hållbar utveckling. Och det är en väldigt viktig iakttagelse; det finns mycket att gifta ihop när det gäller entreprenörskap och hållbar utveckling, så fort man tar tag i de verkliga problemen.

Här ligger Sveriges chans framöver: att se att man kan gifta ihop de sakerna. Den chansen skulle kunna benämnas utmaningsdriven innovation. I skolan och i högskolan har vi länge jobbat med idédriven innovation; man har en idé och vill försöka göra den nyttig för människor på något sätt. Det är utgångspunkten, och där har vi jobbat länge. David Andersson är med mig här. Han är från Chalmers entreprenörskola där vi har haft lång erfarenhet av det arbetssättet.

Det finns också arbetssätt som är behovsdriven innovation där man jobbar och tar reda på vad det finns för behov i samhället, inom äldreomsorg eller var det nu kan vara. Man försöker hitta lösningar på de behoven. Det finns också inom technic science och arkitektur. Och vi har jobbat med det inom många områden.

Det som är riktigt spännande nu är att vi börjar ana vilka utmaningar framtiden kommer att ställa oss inför. De utmaningarna är lite mer komplexa i sin karaktär och innebär att vi måste kroka arm för att ta oss an de här utmaningarna. Det är utmaningsdriven innovation, och man skulle kunna säga hållbarhetsdriven innovation. Inom det området har Sverige en sådan fantastisk möjlighet att positionera sig internationellt och hitta lösningar. Vi har nämligen ett track record från Stockholmskonferensen 1972 och framåt med att jobba systematiskt med de här frågorna.

Utmaningen som vi står inför är den som jag visar på bilden. Vi ska bli tio miljarder lyckliga människor på den här planeten. Det är en utmaning som innebär att vi står inför en unik historisk period. De som går i skolan nu ska nämligen fixa detta under sin yrkesverksamma tid. Det är under de årtiondena som detta måste äga rum. Hur rustar vi då dessa människor för att klara uppgiften? Det är vårt ansvar att se till att de har med sig rätt verktyg.

Det är inte fråga om någonting som måste bli sämre, sämre och sämre. Hållbar utveckling handlar om en omställning av samhället. Det kan liknas mycket vid den omställning som ägde rum från jordbrukssamhälle till industrisamhälle. Det var ett jordbrukssamhälle med låg intensitet, låg effektivitet och liten materiell tillväxt. Sedan gick vi in i industrisamhället, och det blev en väldig skjuts på sakerna: stort genomflöde av material och energi, hög intensitet *men* med låg effektivitet – framför allt är det materialcykler i samhället som man kan säga rinner rakt igenom – och hög materiell tillväxt.

Nu måste vi ställa om till hög intensitet – tio miljarder människor. Men metabolismen, ämnesomsättningen, i det samhället måste vara mycket mer fiffigt ordnad så att mycket mer nytta kommer ut till människor per insats av material. Det innebär att det blir mindre materiell tillväxt och att vi hanterar de material och de resurser vi har på ett helt annat sätt.

En omställning innebär att man måste bryta mönster, man måste hitta nya vägar och man måste våga testa nya saker. Man måste våga göra misstag. Man måste helt enkelt utmana det rådande. Därför är hållbar utveckling i sin nya fas entreprenöriellt tänkande. Det är entreprenöriell verksamhet, om vi ska lyckas med det här.

Utmaningen är dubbel. Behoven ökar, och resurserna minskar. Men om man tittar på de tre krafter som driver behoven och de tre resursbegränsningarna vet vi att befolkningen ökar kraftigt men inte alls lika kraftigt och snabbt som den har gjort tidigare. Befolkningsökningstakten minskar nämligen väldigt snabbt. Det är tvåbarnsfamiljer nästan överallt i världen i dag. En kontinent är en joker, och det är Afrika som beroende på hur man kommer ur fattigdom kommer att växa framöver. Men de andra kontinenterna kommer att plana ut eller minska. Det innebär att efter tio miljarder människor kan världens befolkning mycket väl minska. Vi ska klara tio miljarder människor, men sedan kan det bli lättare.

En åldrande befolkning är ett stort problem så länge stora barnkullar ska försörjas av små barnkullar, men det är inte lång tid tills små barnkullar ska försörjas av små barnkullar. Då är man genom den transienten.

En kraftig urbanisering kommer att äga rum i världen under ett antal tiotal år, men sedan är världen urbaniserad. Beroende på hur vi klarar den urbaniseringen, de system som ska klara urbaniseringen, har vi olika situationer för nästa generation att leva i de städerna. Det är en omställning till något annat. Men det är inte något som hela tiden fortsätter och blir mer och mer drastiskt.

Det är Hongkong som visas på bilden, om ni undrar.

Man har mer pengar per person, och det är nödvändigt för att fattiga människor ska komma ur fattigdom och därmed få ned barnaskarorna. Men det

ökar också i den rika delen av världen. Och beroende på hur man använder pengarna, hur mycket material och energi varje krona är laddad med, blir det olika resursefterfrågan. I Sverige ökar energibehoven ganska linjärt med ökad inkomst. Om vi ökar inkomsten med 10 procent ökar energianvändningen med ungefär 8 procent.

Det intressanta är dock om man tittar på en inkomstgrupp, säg 200 000 kronor per år. Då ser man att det är en otrolig skillnad på hushåll som drar lite energi gentemot hushåll som drar mycket energi, per samma inkomst. Det är faktiskt 350 procents skillnad. Är de som drar mindre energi mindre lyckliga? Vi har sett att det inte finns något samband här. Det finns alltså en enorm potential för att fiffa till samhället med bibehållet eller ökat välbefinnande. Det finns ett stort hopp i det.

När det gäller resursknapphet är det klart att vi har knappa, icke-förnybara resurser som olja och metaller. Men det finns faktiskt inte några gränser för hur många gånger man kan snurra runt en metall. Man kan aldrig slita ut en metall. Guld till exempel har vi använt i tusentals år med väldigt hög återvinningsgrad. Varför kan man inte hitta system för andra metaller på motsvarande sätt?

Det finns alltså fantastiska möjligheter att ställa om samhället till något mycket fiffigare. Vi har inte incitamenten i dag, men de är på väg. Och de måste komma.

Mer begränsande är naturens förmåga att ta emot det vi släpper ifrån oss – assimilationsknappheten – av koldioxid till exempel jämfört med fossila bränslen. Men regeln är väldigt enkel. Vi kan inte sätta ihop ämnen i samhället och släppa ut dem i snabbare takt än de kan brytas ned till något som kan inpassas i naturens kretslopp. Om man följer den regeln klarar man det här. Och det är inte så jäkla märkvärdigt egentligen. Man måste tänka systematiskt runt det.

Ytknapphet är den sista knappheten. Det är en kamp om ytor i dag, speciellt odlingsbar mark, för material, mat, energi och bevarad natur. Men faktum är att det trycket kan minska radikalt om man lyfter bort hela energisektorn från de här ytorna. Solceller är mycket mer yteffektiva än bränslen från åkermark och mark över huvud taget. Det är en teknik som innebär att man omvandlar immateriella fotoner till elektricitet utan bränsle eller avgaser. De kan också placeras på döda ytor som hustak, fasader och öknar.

Varje timme kommer det in lika mycket energi till jorden som vi i industrisamhället drar totalt under ett helt år. Det regnar alltså in solsken till oss, som olja i stora volymer, om man tittar på det på det viset. Till exempel försörjs hela Tysklands elsystem till 50 procent med solceller en solrik dag. Det är alltså ingen liten sak nu. Och det intressanta är att efterfrågan på energi ökar framför allt där det är stor tillgång på solljus, där man behöver solljus speciellt för kylning.

Det här är en utmaning, men det är ingen omöjlig utmaning. Och det är fråga om en omställning. Studenter måste också förstå att det är fullt möjligt att fixa, men det krävs en ganska kraftigt ökad kreativitet för att klara det.

Universitetsvärlden rustar genom att försöka få ihop en kunskapstriangel: forskning, innovation och utbildning. Det som haltar i högskolan är utbildningsdelen. Men det är också där som lösningen finns – det är bland studenter som lösningen finns – speciellt om akademien ska jobba ihop med den offentliga sektorn och den privata sektorn i Triple Helix regionala kluster.

Att närma sig omvärlden med forskarspetsen är inte lätt. Det är inte lätt för forskare, näringsliv och offentlig förvaltning att dansa i takt. Men om vi lägger studenter däremellan fungerar det plötsligt väldigt bra. Alla känner studentens rytm. Alla vet vad det handlar om att vara student. Och därmed fungerar den här dansen, fungerar samspelet. Det är vår erfarenhet. Vi har jobbat tillsammans på det sättet i fem kunskapskluster i Västsverige där vi träffas på högsta nivå – universiteten, staden, regionen och handelskammaren – för att se hur vi kan ta oss fram och hitta nya innovationer, nya lösningar in i framtiden, våga ta risker och bygga tillit.

Ytterst handlar det egentligen om att lyssna på varandra och förstå varandras roller för att bygga tillit. Då vill vi samarbeta. Om vi klarar det i en region, i en nation, skapas kreativitet, entreprenörskap och möjligheter framåt. Det som tyvärr sker alltför ofta är att vi inte lyssnar, inte förstår roller. Då minskar tilliten, och det blir en separation. Man gör alltså samma sak på flera ställen. Det blir redundans. Ökade kostnader, minskade resurser, intern konkurrens och rädsla drar isär det.

Ni kan tänka er vad det innebär om någon region eller nation lyckas med att bryta igenom med utmaningsdriven innovation. Vår erfarenhet är att om vi stoppar in studenter mitt i detta, vilket vi har gjort, har de en unik egenskap – man måste identifiera studenter som möjliggörare, en förändringsagent, och inte som någon som man fyller på kunskap i – nämligen att de är utmanande, otåliga och inte fast i det rådande. Samtidigt är de helt ohotande mot gängse strukturer. Ingen är rädd för en student, och därmed bryter studenten igenom och åstadkommer förändring på olika sätt i samhället. Studenten är dessutom ett lim, eftersom alla förstår studentens rytm.

Vi har testat detta i The Challenge Lab. Vi har testat i Africa Reality Studio och i Entreprenörskolan. Det är rätt väg att gå. Det är så vi kan jobba framåt – med studenterna i centrum.

I skolan handlar det också mycket om att byta oron och passiviteten, som vi har hört talas om, till någon gemensam skaparkraft utifrån en systemsyn, att man vill bygga någonting ihop. Det där blir mer komplext ju mer avancerad frågan är, men det är det vi måste förlösa. Det är därför vi måste gifta ihop hållbar utveckling med entreprenörskap. Tyvärr är det så att om man vill lära sig mer om hållbar utveckling i grundskolan i dag får man mer problem presenterade. Det är väldigt sällan som någon kommer dit och säger: Så här skulle man kunna lösa problemet. Den kompetensen finns nämligen i för liten utsträckning i skolan i dag.

Jag gillar de slutsatser som finns i er rapport, jättemycket. En är att vi behöver koppla ihop hållbar utveckling och entreprenörskap. Precis det kom

Swentech också fram till. Det här är lösningen för Sverige. Koppla ihop det – hållbarhetsdrivet entreprenörskap!

Det finns ett förslag om att studera vad som sker där ute inom det här området. Jag skulle vilja vara lite mer aktiv. Skulle vi inte kunna se om man helt enkelt kunde göra en satsning på utmaningsdriven innovation och se hur den skulle kunna se ut? Hur skulle vi kunna forma något sådant, aktivt, och vara lite före och våga lite mer? Hur skulle vi kunna vara det land som får saker och ting att hända, som inte studerar hur andra gör och sedan undrar vad som hände utan tar initiativet igen? Risken är bara att om man går först missar man osten. Andra får osten då. Men jag tror verkligen att vi har positionerat oss inom det här området sedan 1972, och vi måste våga. Då måste vi vara lite modigare och lite smartare än resten. Men här har vi chansen!

Ordföranden: Vi återupptar nu vårt seminarium om utbildning för hållbar utveckling inklusive entreprenöriellt lärande.

Vi går då vidare med att få ett perspektiv på utbildning för hållbar utveckling inklusive entreprenöriellt lärande från Gunilla Elsässer, Världsnaturfonden.

Gunilla Elsässer, WWF: Tack så mycket för det här initiativet. Det är ett otroligt viktigt och spännande möte här i dag.

Jag arbetar som enhetschef på Världsnaturfonden, Enheten för ekologiska fotavtryck. Jag har jobbat med lärande, utbildning och hållbar utveckling i ungefär drygt 20 års tid, både nationellt och internationellt.

Man kan konstatera att det är två saker som vi har ont om, dels tid, dels planeter. Om alla skulle leva som en svensk i dag gör skulle vi behöva tre planeter. Lyckligtvis är det inte alla länder som gör så stora fotavtryck som vi. Globalt sett lever vi i genomsnitt i dag som om det fanns en och en halv planet. Det är därför vi nu börjar se effekter av klimatförändringar, utfiskade hav, skogar som försvinner och så vidare.

Om vi fortsätter enligt ett business as usual-scenario kommer vi redan år 2030 att behöva två planeter. Så om det inte är någon som har en liten extra-planet i bakfickan finns det ganska stora utmaningar att ta tag i.

Detta pekar vi på i en rapport som vi ger ut vartannat år och som visar miljötilståndet i världen. Rapporten heter Living Planet Report. I den visar vi på två stora globala, oroväckande trender.

Den ena trenden kallar vi för Living Planet Index som mäter händelseutvecklingen för ett antal olika populationer av arter som representerar olika ekosystem över hela världen. Mångfalden av liv har sjunkit med 30 procent sedan 1970.

Den andra trenden pekar bara uppåt, och det är våra ekologiska fotavtryck. Detta är ett sätt att mäta mängden av resurser som vi konsumerar och mängden avfall som vi producerar i relation till jordens kapacitet att förse oss med

dess resurser och tjänster. Det är där vi har passerat gränsen för att leva med bara en planet.

Som sagt är den stora utmaningen att vända dessa två globala trender som hänger ihop med varandra.

Om man tittar närmare på fotavtrycket är det koldioxidfotavtrycket som är den största och absolut snabbast växande delen – det är det gråa fältet som är markerat med carbon.

Fotavtrycken ser naturligtvis olika ut i olika länder. Förenade Arabemiraten har de absolut största fotavtrycken. Sedan följer olika länder i fallande ordning. Sverige ligger på en föga smickrande 13:e plats.

Sedan finns det en rad länder som har väldigt små fotavtryck och som har all rätt i världen att öka sin levnadsstandard och få lite större fotavtryck, men då måste vi ge dem det utrymme.

För att uppnå visionen om det goda livet för alla, men inom ramen för en planet, kan vi naturligtvis inte bara titta på fotavtryck. Det finns andra indikatorer som man måste mäta för att se om vi har en välfärd.

Alla dessa prickar representerar olika länder i olika världsdelar. Antingen har man väldigt små fotavtryck och ett lågt HDI, det vill säga Human Development Index, som mäter fyra parametrar, vilket inte är fullgott när det gäller att mäta det goda livet. Men det är ett av de sätt som finns.

Sammantaget ser vi en rad länder som har väldigt stora fotavtryck och ett högt HDI, men det är en otrolig spridning på dessa länder. Så det går att uppnå ett gott liv med väldigt små fotavtryck.

Världsnaturfonden jobbar med dessa utmaningar på olika sätt. Jag är, som sagt, ansvarig för utmaningen att leverera mot målet att vända trenden med de ekologiska fotavtrycken. Eftersom hållbar konsumtion och produktion av energi är absolut det största området är det ett stort verksamhetsområde för oss.

Den andra stora delen av fotavtrycken har med konsumtion och produktion av mat att göra. Också det är ett stort och växande ämnesområde.

Tidigare talare här har talat om urbanisering. Över hälften av jordens befolkning lever numera i städer. Det är till städerna som vi kan härröra de stora fotavtrycken. Även om problemen finns här är det där som lösningarna finns.

Sedan jobbar vi med en rad olika drivkrafter. En av dessa drivkrafter som vi ser som väldigt viktig är just handlingskompetens för hållbar utveckling. Det är då som vi kommer in på vilken viktig del som utbildning och lärande har som drivkraft. Vi har jobbat med detta under många år, både nationellt och internationellt. Vi har sammanställt vår syn på lärande för en hållbar utveckling i en liten skrift *Lärande för hållbar väg* eller *Learning Sustainable Ways*, som också finns på swahili, hindi, bahasa och så vidare. Så skriften har fått spridning ut i världen.

Här är några av de hörnspelare som vi har tittat på. Jag kommer inte att gå in på alla detaljer i dessa.

Däremot tänkte jag berätta lite grann om hur vi har arbetat. Ett av de initiativ som vi har jobbat med under årens lopp är modellskolor. Det baserar sig

på forskningsresultat från UK där forskare har följt framgångsrika skolor som hade jobbat med lärande för hållbar utveckling. De har tittat på vilka faktorer och vilka områden som har en viktig utvecklingspotential för att man ska kunna ta ett helhetsgrepp kring lärande för hållbar utveckling.

Ett av de områden som vi jobbade med var de svenska skolor som redan hade kommit väldigt långt inom lärande för hållbar utveckling. De hade redan utmärkelser, grön flagg eller liknande. Vi jobbade med allt från grundskola upp till universitetsnivå.

Sedan tittade vi på området skolans värdegrund, styrdokument och delaktighet. En del skolor jobbade otroligt medvetet med att utveckla skolans vision där alla var med och vidareutvecklade visionen.

Ledarskap var ett annat jättestort utvecklingsområde. Efter tre år på dessa skolor såg vi att där det fanns ett starkt ledarskap som verkligen drev lärande för hållbar utveckling på skolan gjorde det en verklig skillnad, och de hade ett otroligt framgångsrikt utvecklingsarbete. Men det var också viktigt med att ha bra beslutsstrukturer för att driva processen framåt och ha verktyg för uppföljning och utvärdering, något som vi på nationell nivå lider brist på. Vi har också tagit fram verktyg till skolorna som hjälp till dem.

Undervisning och lärande är naturligtvis ett väldigt stort område. Här finns det hur många exempel som helst på hur skolorna har arbetat. Vi har sammanställt allting i en rapport.

Elever i fokus handlar mycket om detta med elevcentrerat lärande och att stärka elevernas självförtroende och mod att vilja förändra, våga misslyckas och lyckas och få erfarenheter av att kunna påverka beslut, både på skolan och i omgivande samhällen.

Då kommer jag in på ett utvecklingsområde som också är väldigt viktigt, och det är samarbete med det omgivande samhället, så att undervisningen blir ”på riktigt”, där skolorna har inrättat olika projekt och initiativ tillsammans med det omgivande samhället för att påverka och hantera de utmaningar som man står inför lokalt, men även globalt. Här är en skola som har varit engagerad i hållbar stadsutveckling och som till och med har varit med på världsutställningen i Shanghai.

Sista utvecklingsområdet är skolans förvaltning. Vi hade med forskare som följde hela lärprocessen. Vi har anordnat nationella seminarier runt om i hela Sverige, 100 stycken. Vi hade också ett nationellt seminarium där vi tillsammans med modellskolorna, beslutsfattare och aktörer på olika nivåer identifierade vad det finns för hinder och möjligheter för att alla skolor i Sverige ska ta dessa helhetsgrepp om lärande för hållbar utveckling.

Vi har också jobbat på flera nivåer med materialutveckling och lärarfortbildning. Vi har även på policynivå varit engagerade i utvecklingen av läroplaner, där vi har varit en ganska aktiv remissinstans. Vi har också yttrat oss över skollagsförändringar, förändring av lärarutbildningar och så vidare. Vi har haft en bra dialog med en del av er ledamöter som sitter här, vilket vi också är glada för. Vi har även uppvaktat statssekreterare.

På samma sätt har vi jobbat internationellt. Under många år har vi verkat i Mongoliet, i Indien, i Indonesien, i Östafrika och i länder i Centralafrika med motsvarande program. Där har man också arbetat mycket med modellskolor, på policynivå, med fortbildningar och fortbildare för att hitta olika nätverksstrukturer i olika länder, beroende på vad som passar in.

Det som nu seglar upp som nytt och som passar väldigt väl in i detta är grönt entreprenörskap där vi bedriver många fortbildningar om värdet och vikten av gröna entreprenörer, framför allt inriktat på ungdomar. Det finns också ungdomssatsningar som går ut på att fånga upp de elever som faller utanför skolsystemet. Vi vill engagera elever och unga för att de ska ha en röst i samhällsdebatten.

Vårt arbete i Sverige har varit otroligt viktigt. Därför måste jag hålla med John om den otroliga potential som Sverige har när det gäller att verka som en förebild.

Vi har, som sagt, tittat närmare på entreprenöriellt lärande. Tittar man på alla de egenskaper, som också tidigare talare har varit inne på, som utmärker en god entreprenör eller som delar av en entreprenör i hela lärandet kan man se att alla dessa förmågor också är otroligt viktiga inom lärande för hållbar utveckling. Vi kan räkna upp i princip samma typ av förmågor och egenskaper som behöver vidareutvecklas.

Men det är viktigt att det entreprenöriella lärandet gifts ihop med utbildning för hållbar utveckling. Annars kan vi fråga oss vad vi får för goda entreprenörer enligt ett business as usual-scenariot eller om vi vill att de ska vara med på resan mot en mer hållbar framtid och bidra till det.

Sverige har otroligt goda förutsättningar. Vi har goda exempel att dela med oss av till andra länder på hur man får hållbarhet att genomsyra läroplanerna. Men detta ska ju också omsättas i praktiken, och där saknas det en hel del kraftsamling och stöd.

Det behövs mycket större satsningar på kompetensutveckling. Det är en brist i sig att vi inte har något utvärderingssystem. Det är jätteviktigt att bland annat Skolinspektionen får i uppdrag att efterfråga hur det går för skolor med lärande för hållbar utveckling. Det gäller också Universitetskanslersämbetet.

Även enskilda forskare har tittat på det här området och sett att lärare tycker att hållbarhet är ett väldigt komplext begrepp. Man behöver mer stöd för att kunna undervisa om det. Man behöver också mer stöd och erfarenhet för att kunna arbeta tvärvetenskapligt med dessa frågor.

Precis som kompetensutveckling och utvecklingsstöd till de verksamma lärarna behöver även lärarutbildningen ses över, så att de blivande lärarna får den kompetens som de behöver för att kunna stötta elever för att de ska kunna utveckla den handlingskompetens som vi så väl behöver.

En del av det entreprenöriella lärandet är också att uppmuntra samverkan mellan skola, näringsliv och andra aktörer, offentlig sektor och så vidare för att de tillsammans ska kunna ta olika initiativ.

En annan bit som vi också har tittat närmare på är värdet av visioner. Jag tror att det kan behövas på alla håll. Det behövs positiva målbilder om vad det

goda livet på en planet innebär. Vad är hållbar utveckling för oss? Vad har då skolan för roll i det? Kan vi jobba mot de positiva målbilderna tror jag att vi kan ge eleverna den framtidstro och den handlingskraft som de så väl behöver.

Anna Mogren, Den Globala Skolan: Den Globala Skolan är inte någon fysisk skola utan ett program inom Universitets- och högskolerådet. Den Globala Skolan har en lång historia och har funnits under flera olika myndigheter som alla har haft intresse av att främja lärande om globala hållbarhetsfrågor.

Sida är vår finansiär och har varit det under 15 år. Under alla de 15 åren har jag funnits med och jobbat nära skolor i Västsverige, där de internationella överenskommelserna som Per inledde med att tala om ska förankras och göras till praktisk verksamhet.

Jag jobbar operativt i Västsverige som medarbetare i Den Globala Skolan. Jag är pedagog. Och jag har med mig Lars, som är avdelningschef för andra Sidafinansierade program på Universitets- och högskolerådet.

Det är inte ett så stort program. På bilden ser ni medarbetarna i Den Globala Skolan. Vårt mål är att på ett nära och effektivt sätt stärka skolans möjligheter att utbilda morgondagens vuxna i att ta ansvar för en hållbar utveckling i ett mångkulturellt samhälle.

Eftersom vi är Sidafinansierade är det de globala frågorna som är vår ingång, och för dem har det funnits mandatmaterial mycket längre än för hållbarhets- och entreprenöriella frågor. Det var egentligen när utredningen om dekadern kom i början på 2000-talet som man såg kopplingen mellan hållbarhetsfrågor och globala frågor. Våra försök att implementera globala frågor i svenskt utbildningsväsen passar väl ihop med intentionerna i till exempel den rapport som Carl Lindberg skrev, *Att lära för hållbar utveckling*. Sedan dess har Den Globala Skolan varit ett program som har jobbat aktivt på uppdrag av svenska utbildningsaktörer, kommuner, regionförbund och enskilda skolor som har begärt och önskat stöd i processen att implementera de här frågorna.

Vår arbetsmetod är alltså att bistå skolor med att tolka och problematisera globala frågor och hållbarhetsfrågor. Det är ett komplext begrepp, och vi står inte för några egna definitioner utan försöker lyfta in olika former av definitioner av globala hållbarhetsfrågor till dem som ska göra praktik av verksamheten.

Vi får ganska ofta frågan av lärare: Vad är lärande för hållbar utveckling? Vi jobbar därför med vadfrågan, vad detta är. Det är ju lätt som lärare att ducka och undvika frågan om man inte förstår vad det är man ska göra i klassrummet. Vi jobbar också med hurfrågan, hur man gör och vad det finns för metoder. Vi jobbar med frågan vilka som finns runt skolan som resurser och var man kan finna de utbildnings- och lärandeexperter på området som kan möta oss i skolan. I våra styrdokument står det också: Varför? Ibland kanske man behöver en bakgrundsbild för att hitta motivation och känna engagemang inför de här frågorna i skolan. På vilket sätt har de stora internationella överenskommelserna färgat styrdokumentet och varför?

Jag ska visa två bilder som visar effekter av det arbete som har pågått i Den Globala Skolan de senaste tio åren. På den översta raden finns en kort sammanfattning av effekten på ett år. På ett år arrangeras ungefär 100 seminarier runt om i Sverige med innehållstemat hållbar utveckling och globalisering. Ungefär 5 000 deltar årligen i seminarierna. Ett tjugotal skolor deltar årligen i längre utvecklingsprojekt, och 5–10 kommuner har ett mer övergripande arbete i samarbete med Den Globala Skolan om globala hållbarhetsfrågor. Det blir ganska ordentliga siffror om man jämför med tio år tillbaka i tiden.

Vi har tittat på effekten i riket. Gruppen pedagoger, beslutsfattare och skolledare som har varit i seminarieverksamhet eller i fortbildningssammanhang kring globala hållbarhetsfrågor utgör 10–18 procent av rikets pedagogiska personal. Det är stor skillnad på 10 och 18 procent, men vi har upptäckt att många av de här personerna är återkommande i vår verksamhet. Därför är det svårt att sätta en exakt siffra.

4 procent av rikets skolor har haft längre utbildningsprojekt kring lärande för global och hållbar utveckling. Många av dem som deltagit – jag vet att några representanter från politiken är här i dag – har varit med på det som vi kallar globala resor. Det är ett längre utbildningsprojekt där en del av utbildningen hålls i ett utvecklingsland eftersom vi är finansierade av Sida. 4 procent låter inte så mycket, men det har funnits en strategi att rekrytera från hela Sverige. Vi har ett uppdrag att finnas nationellt, också i mindre kommuner. Därför utgör de 4 procenten av skolorna mer än 50 procent av de svenska kommunerna. Vi har funderat ganska mycket på vad det har gett för spridningseffekter, och jag återkommer till det.

Några av kommunerna har lyft upp detta på en högre nivå till att omfatta inte bara en skola utan hela utbildningspaketet i en kommun. Ett trettiotal kommuner, ca 10 procent, av Sveriges kommuner har jobbat strategiskt med de här frågorna.

För att ge er en bild av vilka aktiviteter det handlar om ska jag visa några bilder. Ulricehamns kommun har en skola som har varit med i ett strategiskt långsiktigt projekt med återkommande verksamhet kring de här frågorna. Den har också blivit en av de 10 procent av kommuner i Sverige som har en övergripande strategi för att jobba med hållbarhetsfrågor.

Här ser vi ett exempel från ett seminarium, och vi anordnar många årligen. På Sida har vi årligen ett seminarium. Det årliga seminariet äger rum nästa vecka. Just i år har vi fokus på integration och migrationsfrågor. Den Globala Skolan definierar lärande för hållbar utveckling ganska brett med ett såväl socialt som ekonomiskt och ekologiskt innehåll. Det är olika teman varje år.

Eftersom jag jobbar regionalt hade jag förra veckan ett seminarium på lärarutbildningen i Trollhättan. 70 blivande pedagoger träffade 40 aktiva pedagoger från regionen, och vi talade hållbar ekonomi under en dag. Det har varit framgångsrikt att låta aktiva pedagoger möta blivande pedagoger, eftersom lärarutbildningen har sett lite olika ut under resans gång.

Vi har gett ut några publikationer som stödmaterial till undervisning och lärande. Skriften som ni ser på bilden har jag tyvärr inte med mig i dag, men den finns på hemsidan. Den tar fram vad som står i våra styrdokument från förskola och upp till gymnasienivå kring globala hållbarhetsfrågor.

Här ser ni en bild från ett skolutvecklingsprojekt, ett av de lite längre. Det är en skola som är på besök i Sydafrika för att träna det kritiska förhållnings-sättet och se saker från olika perspektiv.

Den sista bilden är ett exempel på hur vi jobbar med didaktiska frågor och lärfrågor i det vi kallar metodfestivaler. Årligen arrangeras mötesplatser och arenor där människor med specialistkunskaper och experter på lärande, flera av dem från organisationer som finns med här i dag, får möta skolan och diskutera hur implementering av de här frågorna kan ske i verksamhet.

Den samlade erfarenheten i Den Globala Skolan, som är ganska lång, har jag sammanfattat i sex punkter där vi känner att vi har nått framgång och att saker och ting har fungerat positivt. Därefter följer några punkter där vi har utmaningar och där det behövs mer stöd, och det liknar ganska mycket det som är sagt här i dag.

Den Globala Skolan har tydliggjort och kopplat samman innehållsfrågor om hållbarhet och globala utmaningar. Det har vi inte bara gjort i Sverige. Jag har en kollega som är i Finland i dag och talar för finska representanter från deras regering om kopplingen globala hållbarhetsfrågor och kvalitet i lärande. Nästa vecka har jag en annan kollega i Den Globala Skolan som ska tala i Storbritannien med forskare som håller på med hållbarhetsfrågor där. I Storbritannien har man kommit ganska långt. I Finland har man inte kommit särskilt långt alls. I Sverige befinner vi oss någonstans mitt emellan de båda nationerna.

Vi har byggt ett regionalt nätverk i Sverige som består av 15 000 individer, mestadels pedagoger. Det är ett aktivt nätverk med fokus på globala hållbarhetsfrågor. Det är aktivt i bemärkelsen att det är en tvåvägskommunikation. Vi skickar ut nyhetsbrev om det som händer inom enskilda organisationer och myndigheter. Nätverket står för alla 100 seminarier som arrangeras årligen. Det är deras utvärderingar och deras behov som vi försöker möta. Nätverket har också använts inom ganska mycket av den forskning som sker nära praktiken när det gäller vad lärande för hållbar utveckling har gett för effekter. Det har faktiskt kommit en del ganska ny forskning som är mer praktisknära än den tidigare forskningen som var ganska teoretisk kring begreppet hållbar utveckling.

Vi har utgjort en pedagogisk resurs för svensk utbildning. Egentligen borde jag nog ha skrivit "spridning", eftersom vi har funderat ganska mycket på hur de resurser som vi sätter in i olika kommuner sprider sig i mötet med samarbetsaktörerna.

Vi har skapat arenor för utbyte mellan skola, enskilda organisationer, myndigheter och andra aktörer med specialkunskaper. Jag tycker att det som John sade är jätteviktigt, att när en skola blir extrovert jobbar man med lärande för hållbar utveckling och att när en skola börjar samverka med närsamhället är

det dessa frågor som är i fokus. Här har funnits branschorganisationer och representanter från de lokala närsamhällena i möten med skolor.

Vi har jobbat mycket med de enskilda organisationerna, som har fantastiska erbjudanden, för att få dem att utforma de erbjudanden som skolan kräver genom att titta på skolans styrdokument.

Vi har involverat beslutsfattare och politiker på lokal nivå i de globala resorna som är längre utvecklingspaket. Dem söker man till som ett skolarbetslag, och där ingår alltid en politiker, en beslutsfattare och en rektor.

Det strategiska arbetet med metoder och didaktik är också ett innehållsområde som vi har ägnat mycket kraft åt. I samtliga 100 seminarier som hålls varje år finns en del som utgör ett metodpass, så att de som deltar i ett seminarium ska kunna gå hem direkt och praktisera det som de lärt sig i sitt klassrum. Det är egentligen bara ett resultat av utvärderingar från de pedagoger och skolledare som deltagit.

Något som kräver lite extra tänk och som vi ser som en utmaning är framför allt det långsiktiga, att få lärande för hållbar utveckling att bli ett perspektiv. I dag upplever vi i mötet med skolor att de i alltför hög grad hanterar detta som avklarat, valbart och avbockbart.

Precis som Gunilla sade är efterfrågan på kvalitetsmätningar låg. Skolinspektionen eller det egna systematiska kvalitetsarbetet på skolorna berör sällan hållbarhetsperspektivet. Det gör det svårt för ett resursprogram, som vi anser att vi är, att ge rätt sorts resurser. Trots att vi har jobbat ganska strategiskt med den här gruppen upplever skolor att de saknar stöd från kommunala politiker och beslutsfattare liksom tid och budget på lokal nivå.

Avslutningsvis kan man fundera på vad Den Globala Skolan tänker sig framåt. Vi ligger under en biståndsbudget och har fått en alldeles ny biståndsplattform, men just under den strategi som vi ligger är inte utbildningsfrågorna och hållbarhetsfrågorna aktualiserade. Därför är vi lite osäkra på huruvida Den Globala Skolan kan fortsätta att fungera som ett resursprogram. Men det sker diskussioner mellan utbildning och bistånd, och vi inväntar resultatet av dessa.

Det regionala nätverket med de 15 000 pedagogerna som vi har upparbetat bör fortsatt hållas aktualiserat, för det blir en enorm resurs när vi efter avslutningen av Global Action Programme i Nagoya i Japan ska implementera de här frågorna ytterligare.

Detta var en liten redogörelse från nära praktiken.

Ordföranden: Vi går nu över till passet där ledamöter ges möjlighet att ställa frågor till både talare och eventuella gäster här.

Thomas Strand (S): Herr ordförande! Jag vill rikta ett stort tack till er alla som har bidragit med väldigt goda inlägg i det här samtalet.

Jag skulle vilja börja med att ställa en fråga till John Holmberg. Du nämnde kunskapstriangeln och dess roll för att bidra i arbetet. Men om jag inte

missförstod dig sade du att utbildningen brister. Kan du utveckla lite mer vad du menar med det?

När jag sitter och lyssnar här blir jag väldigt inspirerad och tänker att det här arbetet är oerhört viktigt och att vi måste hjälpas åt på alla håll och kanter för att lyfta fram det.

Sedan går mina tankar till min egen lilla hemkommun Vaggeryd. När jag är ute där och kör bil, cyklar eller går ser jag ofta Grön Flagg vid skolor. Då tänker jag: Vi har nog kommit ganska långt i Sverige, eller är det bara vi som är bra på detta i Vaggeryd?

Ibland får jag en bild av att vi ligger ganska långt efter i Sverige. Var befinner vi oss egentligen? Är det inte väldigt mycket arbete kring det här ute på våra skolor i Sverige, eller är det bara Vaggeryd som framstår som ett unikt exempel i hela Sverige? Den bilden vill jag få lite mer förklarad.

John Holmberg, Chalmers tekniska högskola: Vad jag menar med kunskaps-triangeln är att det har varit väldigt mycket fokus på forskning. Av de strategiska pengarna gick väldigt mycket till forskning. Med forskning och nytto-görande försöker man förstärka den dimensionen.

Chalmers kom tvåa i en världsrankning när det gäller sampublicationer med näringslivet, så vi är duktiga på det. Men det är någonting som brister när det gäller att utveckla samhället tillsammans. Om man får en uppgift från någon del av näringslivet går det väldigt bra att hantera den på kammaren och sedan leverera ett resultat, men när man ska samverka dansar man inte i takt. Forskarna har sin rytm i publicering av uppsatser medan industrin har en snabbare rytm. Det är som att man närmar sig samhället med en spets när man kommer med forskningen först.

Vad man inte har identifierat ordentligt i universitetsvärlden i dag är studentens otroligt viktiga roll, för blandar man in universitet i samhället med studenten först händer något helt annat. Studenten blir en brygga som man kan bygga tillit runt. Man förstår rytmen, och studenten känner man sig inte hotad av. Studenten har också en rytm som forskaren känner sig lugn med. Okej, det är ett examensjobb, det är den takten det handlar om. Och näringslivet förstår studentens rytm. Kan man bygga utifrån studenten blir det större möjligheter att faktiskt få effekter i samhället. Det har vi sett i Västra Götalandsregionen, och vi har sett det i Afrika där vi jobbar. Där leder studentarbetena till forskningsinsatser, som i sin tur leder till innovation. Det är där man måste börja.

Jag tycker att studenterna i alltför liten utsträckning är identifierade som de viktiga aktörer de faktiskt är. I samhällsomställningar runt om i världen är studenterna jätteviktiga, men vi identifierar dem inte som sådana individer. Studenten identifieras som någon som man fyller med kunskaper och sedan skickar ut i samhället, inte som någon som kan agera och spela en viktig roll i innovationssystemet eller som brygga mellan universitet och samhälle. Där skulle jag vilja se en förändring.

Betty Malmberg (M): Ett varmt tack till alla er som har agerat här i dag. Detta kunskapsseminarium har varit riktigt intressant.

Vi politiker vill gärna jobba mer med målbeskrivningar och naturligtvis att vi ska nå resultat. Per Magnusson från Unescorådet, liksom flera andra här, har tagit upp att vi är dåliga på uppföljning.

Jag har en fråga till John Holmberg. Vi behöver ju goda exempel. Har du som agerar internationellt och finns med i den typen av sammanhang några goda exempel på hur vi kan jobba mer strategiskt med uppföljning och vad det i så fall är vi ska mäta? Jag tycker att det är svårt att veta vad det är för impact vi ska se. Det vore också intressant att höra hur ni jobbar med frågan just på Chalmers, där det står inskrivet i examensordningen att ingenjörsutbildningarna ska ta hänsyn till detta. Är ni en god ambassadör i de sammanhangen och faktiskt gör er hemläxa?

Jag har också en kort fråga till alla organisationer som är här. Vi vill alla ha mer uppföljning för att vi ska lära mer och få dessa frågor i fokus. Hur bearbetar ni den lokala politiken? Hur mycket hamnar nationellt? Jag är lite inne på Thomas Strands Vaggeryd. Hur kommer vi nära de lokala aktörerna? Det är där en stor del av påverkan måste ske, tror jag.

John Holmberg, Chalmers tekniska högskola: Jag har ingen jättebra översikt över utvärderingar internationellt. Det kommer väldigt många sådana rapporter nu inför uppföljningen av dekadern, så där finns säkert mycket att hämta.

Jag vet hur vi gör på Chalmers. Där kan man åter uppenbara hur många kurser vi ger inom det här området. Vi har haft obligatoriska kurser sedan 1985, och det är lite unikt. Men den riktigt stora utmaningen är hur man integrerar detta i andra kurser. Då är det återigen cirkeln med tillit som det handlar om. Teachers hate to be told – man kan aldrig berätta för en lärare vad han ska undervisa om. Däremot är det spännande att intervjua och lyssna på en lärare i till exempel laserteknik: Vad är det du håller på med? Det låter jättespännande. Kan du utveckla det mer? Nu har vi utmaningen tio miljarder människor. Spelar lasertekniken någon som helst roll i utvecklingen? Ja, den är central för utvecklingen. Okej, men på vilket sätt skulle man då kunna koppla den till hållbar utveckling? Kan vi göra något tillsammans? På det sättet kan man bygga detta. Men hur sjutton utvärderar man de momenten i den kursen? Och, ännu svårare, hur utvärderar man hur studenten bygger upp en bra form för dialog där studenten fungerar som ett kitt mellan universitet och samhälle?

Detta håller vi nu på att försöka utvärdera i det vi kallar Challenge Lab. Kommer vi åt det på ett bra sätt har vi vunnit jättemycket. Det är svåra saker och något som vi måste jobba med, men att det är svårt innebär inte att vi ska undvika att verkligen driva på åt det hållet.

När det gäller kopplingen till lokal politik tror jag att det handlar om tillitsbygge, för lokala politiker och tjänstemän kommer jättegärna och möter studenter med garden nere, jättelångt nere, och berättar öppet hur de tänker

och tycker, och studenten utforskar, utvärderar och utmanar. Det fungerar väldigt bra. Utifrån detta hittar man idéer att spinna vidare på.

Vi har också sett i vår region att det inte är dumt att mötas på högsta nivå, för universitet liksom högsta ledningen i staden, regionen och handelskammaren känner ett ansvar för regionens utveckling. Alla bär ansvaret för att skapa förutsättningar för regionen att utvecklas. Man måste mötas där uppe någon gång för att se på regionen tillsammans. Det önskar jag skulle ske över hela Sverige.

Gunilla Elsässer, WWF: Vi har självvärderingsverktyg som vi har plockat hem från bland annat Storbritannien och som finns omarbetat till svenska förhållanden. Jag vet att Mälardalens högskola också har jobbat med ett utvärderingsverktyg som är anpassat för universitet och högskolor och som är hemplockat från Holland. Det finns alltså en del exempel på uppföljningsverktyg. Och jag vet andra aktörer som har tagit vårt självvärderingsverktyg vidare för att i stället följa skolor i ett poängsystem, så det har vandrat vidare.

Vad gäller att bearbeta i den lokala politiken har vi nyligen genomfört Earth Hour, som många känner till. Kopplat till det har vi något som heter Earth Hour City Challenge, som är en utmaning till världens städer att ställa om till 100 procent förnybart. Det är 14 länder och 163 städer som deltar nu. Vi började detta med en pilot i Sverige. Vi har nu sett att skolor är otroligt aktiva i arbetet. Därför har vi tagit fram material som har gjort det möjligt för skolorna att utveckla sin vision för sin stad och sedan kommunicera visionen med de lokala politikerna, så de har haft lokala seminarier. Det är ett exempel på hur interaktionen kan gå till.

Carl Lindberg, Unescorådet: Herr ordförande! Jag vill börja med att tacka för den fantastiska möjlighet som det här seminariet ger att diskutera dessa oändligt viktiga frågor.

Jag vill anknyta till Betty Malmbergs fråga om vad vi som arbetar med de här frågorna kan göra för att inspirera politiker på kommunal nivå. Vi kan göra oerhört mycket genom att uppsöka kommunledamöter i fullmäktige och så vidare. Samtidigt – och det tycker jag är väldigt viktigt – får vi aldrig glömma bort att vi har gjort långtgående internationella utfästelser att arbeta med de här frågorna. Precis som Per Magnusson talade om här finns det internationella dokument där man förväntar sig att Sverige ska vara en ledande nation, och det har vi redan varit. Här finns det, som talarna här har talat om, en väldig potential och fantastiska möjligheter. Här menar jag att också ni som rikspolitiker har ett väldigt stort ansvar att inom era respektive partier driva de här frågorna. Det är inte ofta, vill jag säga för att vara ärlig, som man hör en rikspolitiker tala om behovet av att stärka utbildning för att få till stånd en hållbar utveckling i samhället.

Ni här – jag är så glad över att det är så många här även från andra utskott – har också ett oerhört stort ansvar och oerhörda möjligheter att bidra till att

stärka utbildningen som den oerhörda kraft den är. Genom utbildning når vi över 40 procent av våra medborgare. Och vill vi klara klimatutmaningar och alla utmaningar som vi står inför och som John har talat om är det utbildningsväsendet som på ett helt annat sätt än hitintills måste spela den här rollen.

Lisa Adelsköld, Stiftelsen Håll Sverige Rent: Håll Sverige Rent driver sedan 1996 ett certifieringssystem som heter Grön Flagg. Det är i dag 2 500 skolor och förskolor som jobbar med certifieringssystemet. Det är ett verktyg för att jobba handlingsinriktat, konkret och långsiktigt med hållbarhetsfrågor i verksamheten. I certifieringssystemet har alla verksamheter som är med en kontaktpolitiker, en lokal politiker, kopplad till sig som ska ta del av arbetet som sker. De hör av sig till oss och berättar att det här är ett väldigt bra sätt för dem att hålla sig uppdaterade och verklighetsförankrade när det gäller vad som händer ute i verksamheten. Det är såklart också ett bra sätt för förskolorna och skolorna att ta del av vilka resurser som finns och vad som händer på det politiska planet. Detta är en funktion som vi tycker är fantastisk och har effekt.

Hannah Wallin, Naturskyddsföreningen: Vi har tagit fram en rapport som vi har med oss här i dag. Den ligger här utanför, så ni kan alla ta del av den sedan. Vi har kontaktat Sveriges alla kommuner med en enkät och frågat dem hur de arbetar med lärande för hållbar utveckling. Resultatet är ganska dåligt. Kommunerna själva erkänner att frågan är ganska nedprioriterad. Vi kommer nu att gå vidare med undersökningen och prata vidare med de kommuner som arbetar bra för att höra hur de arbetar.

Vi driver också ett samarbete med Malmö kommun och Malmö högskola kring en skola som ska vara en förebild för Sverige. Vi ska vara på ett gymnasium i Malmö under tre år. Vi har bland annat gjort en avsiktsförklaring tillsammans med Malmö kommun och Malmö högskola. Vi har också ett regionalt samarbete i Skåne om ett webbaserat läromedel som regionen hjälper till att sprida till skolor och kommuner. Framför allt jobbar vi med att titta vidare på hur de kommuner som vi har fått fram i rapporten arbetar med lärande för hållbar utveckling.

Roger Haddad (FP): Herr ordförande! Jag ska delvis återkomma till Betty Malmbergs fråga. Det var egentligen också min fråga, och den har fokus på grundskolan. Jag konstaterar att alla tycker att det är viktigt att vi politiker har skrivit in detta i läroplanen. Det står 33 gånger i 10 ämnen. Det är inte dåligt. Men samtliga – Världsnaturfonden, Svenska Unescorådet med flera – har sagt vi inte kan följa upp detta för att det är för svårt. Då är frågan: Ska vi gå in och peta? Det känns inte heller bra.

Är experter i ämnet geografi och experter i ämnet historia med när man tar fram kursplaner? Vi har diskuterat med bland andra Naturskyddsföreningen

om Skolinspektionen kan gå in och granska ett antal ämnen, till exempel naturvetenskap. Hur granskar man hållbarhet i just det ämnet så att det blir begripligt? Kan det vara ett sätt att ta denna fråga framåt? Annars blir det lite ombytta roller. Skolverket har sagt att man inte har det uppdraget och att det är svårt att följa upp.

Jag vill gärna ha en kommentar om vad ni egentligen efterfrågar. Jag hade också förväntat mig vägledning från er experter i hur vi kan bli duktigare på att följa upp, eftersom målet och den politiska ambitionen redan finns här. Jag riktar frågan i första hand till kanslirådet Per Magnusson.

Ordföranden: Även Yvonne Andersson har en fråga.

Yvonne Andersson (KD): Jag vill först säga ett jättestort tack till er alla för bra föredragningar. Jag är glad för att detta seminarium har kommit till. Vi har fått upp alla frågor på ett samlat sätt här.

Jag är imponerad av John Holmberg. Han lyfte fram något vi ofta glömmer i dessa sammanhang, nämligen studenternas kreativitet och hur den kan tas till vara, inte minst när det gäller entreprenöriellt lärande. Det har också att göra med ett hållbart samhälle.

Naturligtvis gäller samma perspektiv för våra elever i varje skola: förskolor, grundskolor och gymnasieskolor. Om det är något vi lärt av historien är det att det är när vi får eldsjälar som går ut stentufft och jobbar för en fråga som det händer stora saker, för då följer alla med. När vi nu sitter i det här sammanhanget och talar om vikten av detta vill jag fråga: På vilket sätt kan vi fokusera på att inte bara ta vara på studenternas kreativitet utan varje elevs kreativitet? De har egna idéer där vi ska vara lyhörda och medverka till trenderna.

Jag har en liten fråga till Skolverket och Ragnar Åsbrink: Kan man tänka sig en metod där det blir en extra liten merit eller anteckning i betyget om man arbetar med hållbar utveckling i en elevorganisation? Nu när vi tänker mycket på bedömningskriterier och betyg är det viktigt med något slags belöning eller kvarstående kick så att man fortsätter med en väldigt viktig fråga som vi alla är överens om måste ta fart nu.

Per Magnusson, Svenska Unescorådet: Det är som sagt avgörande, och det är såklart en svår materia. Det minsta man skulle kunna tänka sig är att Skolinspektionen, Skolverket och Universitetskanslersämbetet följer upp dessa saker.

Utskottet har ett behov av att se hur universitet och högskolor har svarat upp mot de förändringar i högskolelagen som utskottet och riksdagen har fattat beslut om. Vi har inte en aning. Det har förts en diskussion mellan Regeringskansliet och framför allt utbildningsutskottet när det gäller uppföljningen och den resultatredovisning som görs årligen i till exempel budgetpropositionen.

Ni kan själva läsa de senaste tio årens budgetpropositioner. Där står ingenting om hållbar utveckling. Det har inte skett någon återrapportering, för det finns inget underlag och inget att rapportera. Men det är självklart så att de som är bäst lämpade att göra detta är de myndigheter som är satta att granska verksamheten.

Per-Olov Ottosson, Skolverket: Jag jobbar med hållbar utveckling. Som Ragnar Åsbrink sade i sin inledning har vi inga specifikt riktade resurser för just hållbar utveckling på Skolverket, men jag försöker i möjligaste mån att samverka med mina kolleger inom andra områden.

Jag skulle vilja kommentera frågan om eleverna på något sätt kan belönas betygsmissigt och så vidare för de kunskaper de har inom området. I kurs- och läroplaner finns det väldigt tydliga betygsriterier kopplade till alla skrivningar om hållbar utveckling. Detta är inget som lärarna själva kan välja utan något som ska betygsättas. I årskurs 6 ska man till exempel kunna göra miljötiska val och koppla det till ett hållbarhetsperspektiv. Då måste man förstås undervisas noggrant i ämnet.

Louise Malmström (S): Det har fallit på min lott att säga några avslutande ord. Tomas Tobé slog inledningsvis an tonen för dagens seminarium genom att tala om vår önskan att lämna ifrån oss en lite bättre värld än den vi äntrade. Om det är något som förenar oss över partigränserna är det just denna önskan.

Vårt uppdrag är sannerligen inte litet, särskilt inte om vi ska nå målet med tio miljarder lyckliga människor på den här planeten. Jag säger *planeten* eftersom Gunilla Elsässer har påmint oss så att vi nu är smärtsamt medvetna om att vi faktiskt bara har en planet. I vårt viktiga och förpliktigande arbete för denna lite bättre värld behöver vi ständig input från skickliga personer i vår omvärld. Det har vi verkligen fått i dag.

Sammanfattningsvis kan man säga att den viktigaste passningen är att vi behöver öka aktiviteterna men framför allt följa upp kvaliteten hos och effekterna och praktiken av våra formuleringar och aktiviteter. Business as usual är inte något alternativ. Det kan vara en ganska bra passning till oss som sitter i detta hus som är fullt av fina formuleringar.

Vi har också fått lite ny energi och ökat hopp utifrån inblickarna i vad som redan görs. Jag tänker på skolor och kommuner som är goda exempel och förebilder men också på den förskollärare och den gymnasieelev som citerades.

För det angelägna bidrag vi har fått i dag till vårt fortsatta arbete vill jag på utbildningsutskottets vägnar rikta ett varmt tack till proffsiga föredragande och uppmärksamma deltagare vid dagens seminarium, som nu är slut.

Presentationer som visades under seminariet

Svenska Uneskorådet



Ramarna för det nationella arbetet
för utbildning för hållbar
utveckling samt Sveriges roll
internationellt

Per Magnusson, Svenska Uneskorådet



Bakgrund

- Rio-konferensen om miljö och utveckling, 1992 (Agenda 21)
- FN:s millenniedeklaration, 2000
- FN-toppmötet i Johannesburg om hållbar utveckling, 2002
- UNECE, Strategi för utbildning för hållbar utveckling
- Rio + 20, 2012



FN:s årtionde för utbildning för hållbar utbildning 2005-2014



- Bonndeklarationen 2009
- Nagoya-konferensen 2014



Global Action Programme on Education for Sustainable Development

- Syftar till att generera och öka aktiviteter på alla nivåer och områden inom utbildning och lärande med målet att ta avgörande steg mot hållbar utveckling.
- Beslut på Unescos generalkonferens, hösten 2013
- Fastställs av FN:s generalförsamling, hösten 2014



Nationellt

- Regeringsformen, 1 kap. 2§

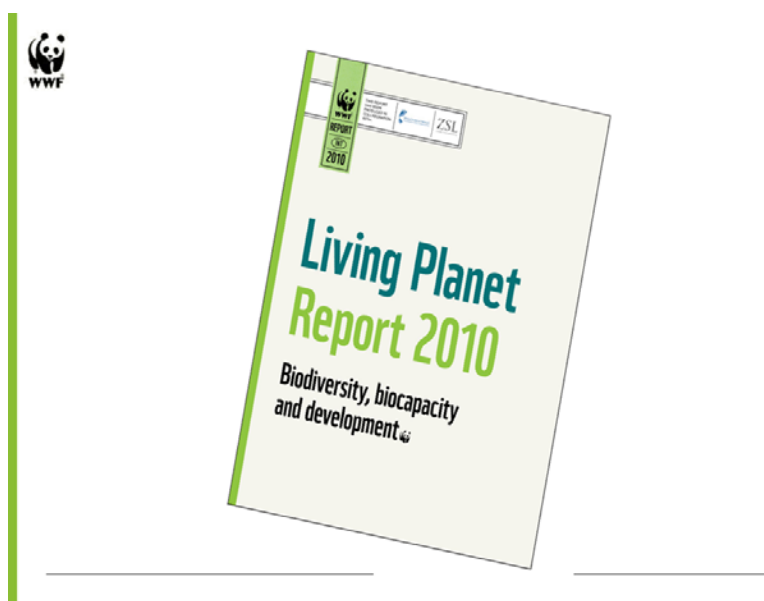
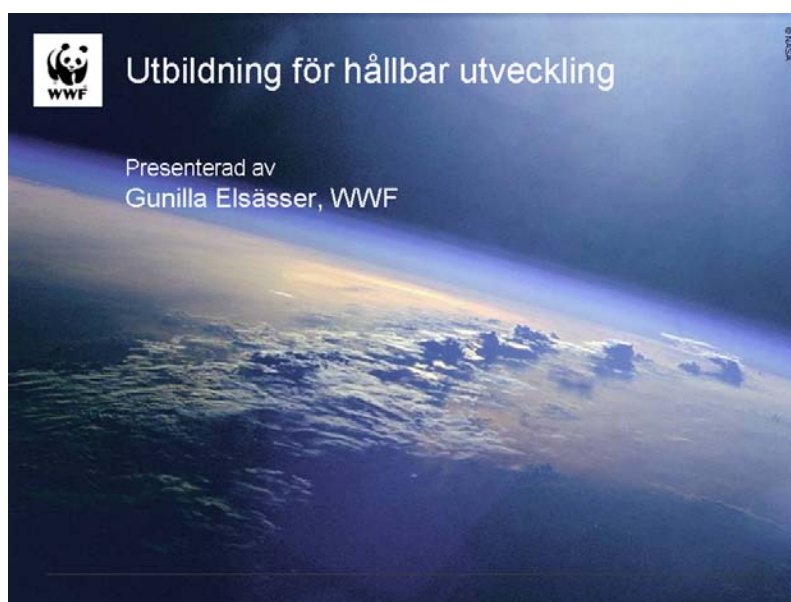
Det allmänna ska främja en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer.

- Styrdokument inom utbildningsområdet

- Högskolelagen och examensordningen
- Skollagen, läroplaner och ämnesplaner

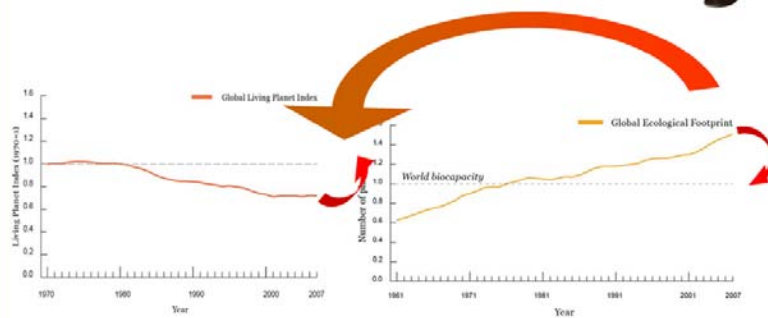


Världsnaturfonden





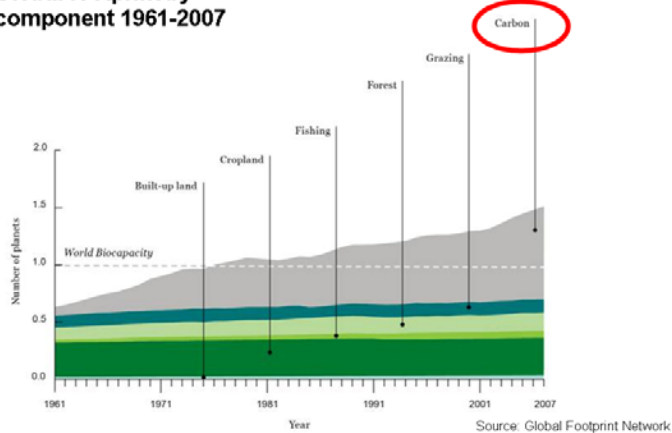
Globala trender



Ecological Footprint

Living Planet Report 2010

Global footprint by component 1961-2007

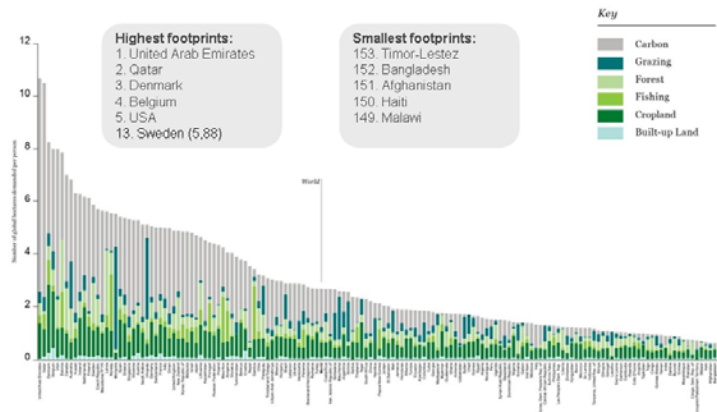




Ecological Footprint

Living Planet Report 2010

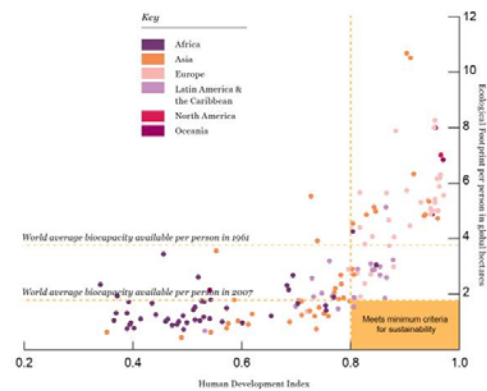
Ecological Footprint per country per person 2007

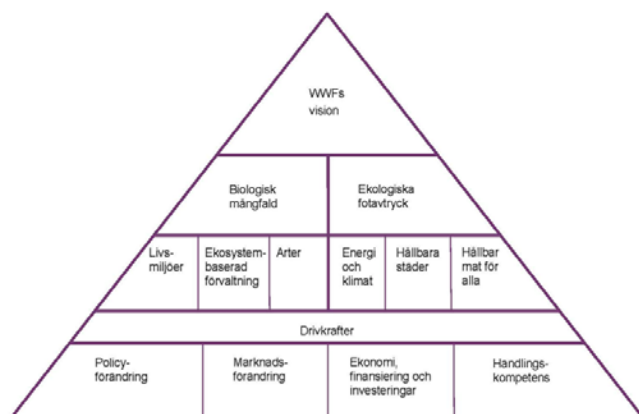


Development and Human Well-being

Living Planet Report 2010

Human Development Index correlated with the Ecological Footprint







Från Modellskolor till policy



Education for Sustainability





Entrepreneurial learning

Strong will and driving force
High motivation
Sense of responsibility
Ability to cooperate
Independent learning
Innovative
Creative
Curious
Ability to develop ideas
Belief in your own capability
Take calculated risks
Thinking in abstract and concrete ways



ESD

Strong will and driving force
High motivation
Sense of responsibility
Ability to cooperate
Independent learning
Innovative
Creative
Curious
Ability to develop ideas
Belief in your own capability
Take calculated risks
Thinking in abstract and concrete ways



Sverige har goda förutsättningar



Lpo11 - kursplaner

- Hållbar utveckling står med i syftet och eller centralt innehåll i 9 av 20 ämnen – bra!
- Bäst i klassen är geografi och biologi!
- Ekosystemtjänster
- I samhällskunskap finns det med i syftet men tappas bort i centralt innehåll
- Saknas helt i historia
- Brist - elevens förmåga att agera och pröva olika lösningar - möjligen undantaget teknik



Från policy till implementering - vad krävs?

- Satsa på kompetensutveckling!
- Se över lärarutbildningen!
- Följ upp, utvärdera!
- Uppmana till ökad samverkan

12 Oktober 2010 - 15



Den Globala Skolan



Den Globala Skolan

Ett program vid myndigheten Universitet och Högskolerådet

Vårt mål är att på ett nära och effektivt sätt stärka skolans möjlighet att utbilda morgondagens vuxna i att ta ansvar för en hållbar utveckling i ett mångkulturellt samhälle.



En pedagogisk resurs- arbetsmetoder



Den Globala Skolans arbete med Lärande för hållbar utveckling i siffror

	Seminarier	Deltagare i verksamhet	Skolor i längre utvecklingsprojekt med fokus på Lärande för hållbar utveckling	Kommuner med omfattande utvecklingsprojekt med fokus på Lärande för hållbar utveckling
Under ett år	Ca 100	5000 deltagare	20 skolor	5 kommuner
Under tio år	Ca 1000	50 000 deltagare	200 skolor	30 kommuner
Effekter i siffror :		Ca 10-18 % av rikets pedagogiska personal	4% av rikets skolor (Dessa representerar dock över 50% av landets 290 kommuner)	Ca 10 % av rikets kommuner i längre utbildningssatsning avseende Lärande för hållbar utveckling

Den Globala Skolans verksamhet



Framgångsfaktorer i arbetet med Lärande för hållbar utveckling

- Tydliggjort och kopplat samman innehållsfrågor om hållbarhet och globala utmaningar.
- Byggt regionala nätverk, idag ca 15 000 individer inom utbildnings-Sverige i aktivt nätverk med fokus på global hållbar utveckling.
- Utgjort en pedagogisk resurs för svenskt utbildning inom Globala hållbarhetsfrågor.
- Skapat arenor för utbyte mellan skola och enskilda organisationer, myndigheter och andra aktörer med specialkunskaper
- Involverat beslutsfattare och politiker på lokal nivå.
- Arbetat strategiskt med metoder i lärande av globala hållbarhetsfrågor

Utmaningar

- Övergripande är det långsiktigheten som är problematisk.
- Att skapa perspektivet Lärande för hållbar utveckling. Skolor hanterar det idag i allt för hög grad som avklarat, valbart och "avbockningsbart"
- Efterfrågan i kvalitetsmätningar är låg. Skolinspektionen och det egna systematiska kvalitetsarbetet berör sällan ett hållbarhetsperspektiv.
- Kommunala politiker och beslutsfattaress stöd saknas.

Den Globala Skolan blickar framåt

- **Blir resursen Den Globala Skolan kvar inom utbildning? Politiska beslut påverkar.**
- **Stöd åt de regionala nätverkens kontinuitet och uthållighet.**
- **Större förståelse av spridningseffekter.**
- **Vetenskapligt baserade aktiviteter.**
- **Arbete mot ett tydligare koncept av Global Hållbar utveckling.**

Kontaktinformation:

- Anna Mogren, expert, Lärande för Global Hållbar Utveckling, Den Globala Skolan
- anna.mogren@denglobalaskolan.com Tfn: 070-6180416
- Victoria Palmgren/verksamhetsansvarig Den Globala Skolan
- victoria.palmgren@uhr.se Tfn: 010-470 03 74
- Lars Nordahl, Avdelningschef Globalt samarbete, Universitet och Högskolerådet.
- Lars.Nordahl@uhr.se Tfn: 010-4700381

Externa deltagare

Utöver utbildningsutskottets ledamöter deltog följande myndigheter, organisationer och personer i seminariet.

Svenska Unescorådet

Per Magnusson, kansliråd
Carl Lindberg, särskild rådgivare
Michelle Voon, praktikant

Skolverket

Ragnar Åsbrink, undervisningsråd
Per-Olof Ottosson, projektledare

Chalmers tekniska högskola

John Holmberg, vicerektor och Unescoprofessor
David Andersson, projektledare

WWF

Gunilla Elsässer, enhetschef
Gitte Jutvik Guterstam, projektledare

Den Globala Skolan

Anna Mogren, medarbetare i programmet Den Globala Skolan
Lars Nordahl, verksamhetschef för Den Globala Skolan

KNUT-projektet

Lisen Vogt, projektledare
Kerstin Eriksson, nationell projektledare

Naturskyddsföreningen

Hannah Wallin, programansvarig Skola
Helena Lundmark, projektledare Energifallet

Intellectum AB

Ulla Lindqvist

Kungl. Vetenskapsakademien

Per Olof Hulth, professor emeritus

Stiftelsen Håll Sverige Rent

Lisa Adelsköld, verksamhetsansvarig för skol- och förskoleverksamhet

RAPPORTER FRÅN RIKSDAGEN		2011/12
2011/12:RFR1	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Biologisk mångfald i rinnande vatten och vattenkraft – En uppföljning	
2011/12:RFR2	UTBILDNINGSUTSKOTTET Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om forsknings- och innovationsfrågor	
2011/12:RFR3	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om biologisk mångfald i rinnande vatten och vattenkraft	
2011/12:RFR4	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Konstitutionsutskottets seminarium om en nordisk samekonvention	
2011/12:RFR5	NÄRINGSUTSKOTTET eHälsa – nytta och näring	
2011/12:RFR6	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Frågeinstituten som kontrollinstrument Volym 1 och 2	
2011/12:RFR7	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets öppna utfrågning på temat Missbruks- och beroendevård – vem ska ansvara för vad? torsdagen den 24 november 2011	
2011/12:RFR8	TRAFIKUTSKOTTET Tillsynen av yrkesmässiga godstransporter på väg – En uppföljning	
2011/12:RFR9	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning den 8 december 2011 om järnvägens vinterberedskap	
2011/12:RFR10	KULTURUTSKOTTET Verksamheten vid scenkonstallianserna – En utvärdering	
2011/12:RFR11	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Kunskapsöversikt om nationella minoriteter	
2011/12:RFR12	UTBILDNINGSUTSKOTTET Rapporter från utbildningsutskottet Förstudie – utbildningsvetenskaplig forskning Breddad rekrytering till högskolan	
2011/12:RFR13	SKATTEUTSKOTTET Uppföljning av undantag från normalskattesatsen för mervärdesskatt	
2011/12:RFR14	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning den 29 mars 2012 om framtida godstransporter	
2011/12:RFR15	ARBETSMARKNADSUTSKOTTET Arbetsmarknadspolitik i kommunerna Del 1 Offentligt seminarium Del 2 Kunskapsöversikt	
2011/12:RFR16	NÄRINGSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om life science-industrins framtid i Sverige	

RAPPORTER FRÅN RIKSDAGEN		2012/13
2012/13:RFR1	FINANSUTSKOTTET Statlig styrning och ansvarsutkrävande	
2012/13:RFR2	FINANSUTSKOTTET Utfrågningsprotokoll EU, euron och krisen	
2012/13:RFR3	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning den 29 mars 2012 om framtida godstransporter	
2012/13:RFR4	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET OCH NÄRINGSUTSKOTTET Uppföljning av vissa frågor inom landsbygdsprogrammet	
2012/13:RFR5	FÖRSVARsutskottet FöU Forskning och utveckling inom försvarsutskottets ansvarsområde	
2012/13:RFR6	CIVILUTSKOTTET Kontraheringsplikt vid tecknandet av barnförsäkringar	
2012/13:RFR7	KU, FiU, KrU, UbU, MJU och NU Öppet seminarium om riksdagens mål- och resultatstyrning: vilka mål, vilka resultat?	
2012/13:RFR8	UTBILDNINGSUTSKOTTET Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om gymnasiereformen	
2012/13:RFR9	UTBILDNINGSUTSKOTTET Förstudier om – Förskolan – Utbildning för hållbar utveckling inklusive entreprenöriellt lärande	
2012/13:RFR10	UTBILDNINGSUTSKOTTET Hur kan ny kunskap komma till bättre användning i skolan	
2012/13:RFR11	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets öppna seminarium om folkhälsofrågor onsdagen den 27 mars 2013	
2012/13:RFR12	ARBETSMARKNADSUTSKOTTET Mogen eller övermogen? – arbetsmarknadsutskottets offentliga seminarium om erfaren arbetskraft	
2012/13:RFR13	TRAFIKUTSKOTTET Offentlig utfrågning om sjöfartens kapacitetsmöjligheter	
2012/13:RFR14	TRAFIKUTSKOTTET Offentlig utfrågning om flygtrafikledningstjänsten – har vi landat i den bästa lösningen?	
2012/13:RFR15	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om oredlighet i livsmedelskedjan	
2012/13:RFR16	UTBILDNINGSUTSKOTTET Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om hur ny kunskap bättre ska kunna komma till användning i skolan	
2012/13:RFR17	NÄRINGSUTSKOTTET Näringsutskottets offentliga utfrågning om en fossiloberoende fordonsflotta	

RAPPORTER FRÅN RIKSDAGEN		2013/14
2013/14:RFR1	SOCIALUTSKOTTET Etisk bedömning av nya metoder i vården – en uppföljning av landstingens och statens insatser	
2013/14:RFR2	KULTURUTSKOTTET Uppföljning av regeringens resultatredovisning för utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid	
2013/14:RFR3	KULTURUTSKOTTET En bok är en bok är en bok? – en fördjupningsstudie av e-böckerna i dag	
2013/14:RFR4	KULTURUTSKOTTET Offentlig utfrågning om funktionshindersperspektiv i kulturarvet	
2013/14:RFR5	TRAFIKUTSKOTTET Hela resan hela året! – En uppföljning av transportsystemets tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning	
2013/14:RFR6	FINANSUTSKOTTET Finansutskottets offentliga utfrågning om ändring av riksdagens beslut om höjd nedre skiktgräns för statlig inkomstskatt	
2013/14:RFR7	SKATTEUTSKOTTET Inventering av skatteforskare 2013	
2013/14:RFR8	ARBETSMARKNADSUTSKOTTET Ett förlängt arbetsliv – forskning om arbetstagarnas och arbetsmark- nadens förutsättningar	
2013/14:RFR9	SOCIALFÖRSÄKRINGSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om vårdnadsbidrag och jämställdhetsbonus	
2013/14:RFR10	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Subsidiaritet i EU efter Lissabon	
2013/14:RFR11	SKATTEUTSKOTTET Utvärdering av skattelättnader för utländska experter, specialister, forskare och andra nyckelpersoner	
2013/14:RFR12	UTBILDNINGSUTSKOTTET Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om PISA-undersökningen	
2013/14:RFR13	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets öppna kunskapsseminarium om icke smittsamma sjukdomar – ett ökande hot globalt och i Sverige (onsdagen den 4 december 2013)	
2013/14:RFR14	KULTURUTSKOTTET För, med och av – en uppföljning av tillgängligheten inom kulturen	
2013/14:RFR15	SKATTEUTSKOTTET Skatteutskottets seminarium om OECD:S handlingsplan mot skatte- baserodering och vinstförflyttning	
2013/14:RFR16	TRAFIKUTSKOTTET Framtidens flyg	

- 2013/14:RFR17 KONSTITUTIONSUTSKOTTET
Översyn av ändringar i offentlighets- och sekretesslagstiftningen
1995–2012
- 2013/14:RFR18 SOCIALUTSKOTTET
Socialutskottets öppna kunskapsseminarium om socialtjänstens
arbete med barn som far illa